

Titel: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K18

Citation: "Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K18", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K18*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Jette Knudsen; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2001 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-jj-txr-root.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K18

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

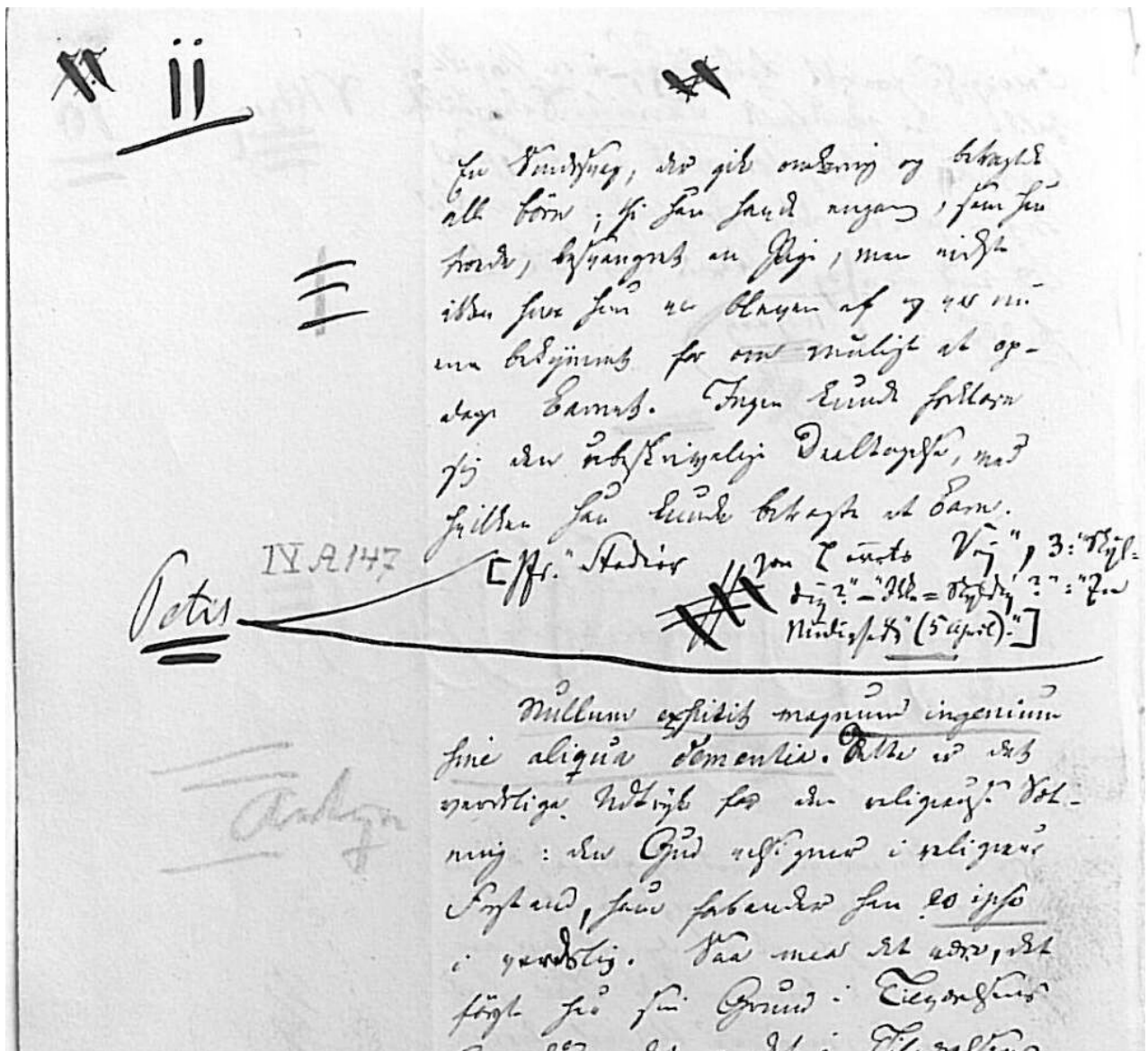
Tekstredøgørelse

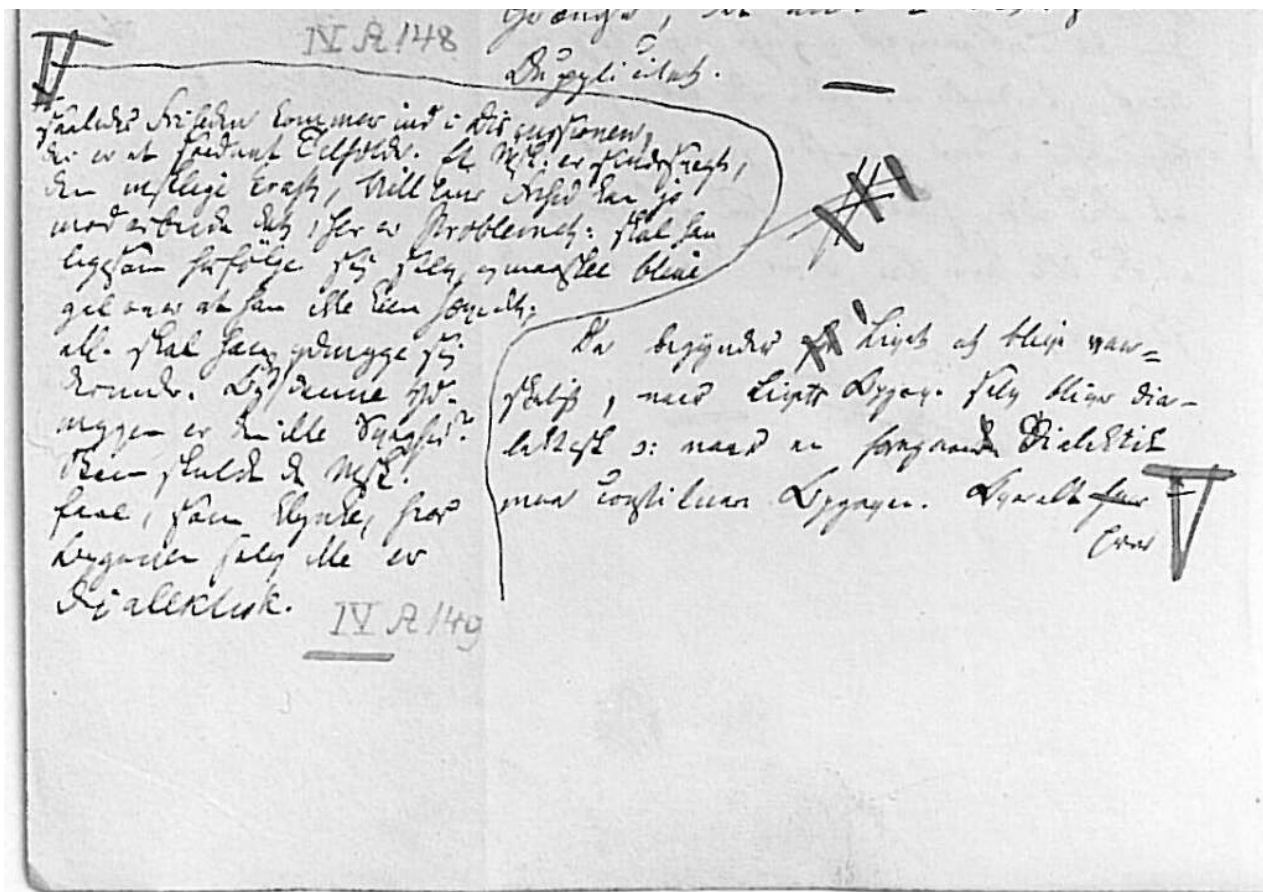
1. Manuskriptbeskrivelse 205
2. Datering og kronologi 209
3. Indhold 214

1. Manuskriptbeskrivelse

Journalen JJ er en indbundet bog i oktavformat, beskrevet både forfra og bagfra. På forsatsbladets inderside findes rester af mærkningen »JJ«. Journalen har oprindeligt bestået af mere end 180 blade eller 360 sider,* men i dag er 30 blade fra journalens første halvdel gået tabt. I de fleste tilfælde er optegnelsernes ordlyd indirekte overleveret i H.P. Barfods udgave *Af Søren Kierkegaards Efterladte Papirer (EP)*.* Ordlyden af seks af optegnelserne er dog ukendt og findes kun bevidnet i *B-fort.*, enten ved gengivelse af de indledende ord eller i form af en indholdsbeskrivelse.*

Optegnelserne på fem blade er ikke registreret eller overleveret, da bladene if. *B-fort.* manglede allerede ved registreringen.*

5. Journalen JJ, s. 77. SK afskriver slutningen af JJ:152 i yderspalten nederst på s. 77, inden han kasserer det efterfølgende blad

J. Den bevarede del af journalen findes i Kierkegaard Arkivet (KA) på Det Kongelige Bibliotek.

- JJ 1 Manuskriptet består af et halvbind af brunt og brunmeleret skind og overtrækspapir i grønligt bakkemarmor. Bagpermen og forsatsbladets forside er ligeledes beklædt med papir i blå bakkemarmor. Ryggen er forsynet med blindtryk og ornamentik præget i guld; i øverste og nederste rygfelt er anbragt en forgyldt lyre. Forsatsbladets bagside har i øverste venstre hjørne af SK været mærket »JJ«, men mærkningen på nær en lille rest er senere forsvundet ved beskæring af såvel bindhjørnet som forsatsbladet og de første fire ubeskrevne sider.
- 149 blade i 8°.^{*} Alle bladene på nær de fire første og fire sidste er løse. Bl. [6] bagfra er på den ene side (pagineret 330) beskrevet med den sidste optegnelse forfra og på den anden side med slutningen af den sidste optegnelse bagfra.
- Papir: groft koncept; vandmærke: C & I Honig. Tresidet sprængt grønt snit.
Mål: 128 x 210 mm.^{*} Hæftesnor af naturfarvet sejl garn.
- Journalen skrevet forfra.
- 1.1 Bladene er pagineret med blæk på hver side til s. 169, derefter på hver anden side (venstresiderne) til s. 189. Fra s. 191 til 237 er pagineringen overvejende skrevet med blyant på hver side, derefter på hver anden side (højresiderne). Pagineringen begynder på bl. [5r]. 30 blade af journalen mangler.^{*} Af bl. [4] er yderspalten bortklippet, og af s. 160-161 er de nederste to tredjedele bortklippet. S. [256]-[257] er beklippet foroven, og af s. 270-[271] er en del af inderspaltens bortklippet. Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Bl. [1]-[4] er ubeskrevet. På s. 70-71 findes en strimmel af det foranstående nu tabte blad med bogstavrester. Slutningen af en optegnelse nederst på s. 141, en optegnelse på s. [178]-[179] samt sidste optegnelse forfra er skrevet hen over hele siden.

På s. 153 har SK tilføjet på langs af siden: »Egentlig bestemt for Assessoren i 'Vrangen og Retten'«. På s. 224 og [256] findes ligeledes tilføjelser skrevet på langs af siden. På s. 217 og 223 er to tilføjelser skrevet øverst på siden.

På s. 147, 157 og 166 har SK med blyant i marginen ved en senere redigering bemærket »NB« ud for optegnelserne JJ:270, 289 og 305.

Håndskriften varierer fra lille og omhyggelig til stedvis større og mere skødesløs, især i optegnelserne fra foråret 1845 og fremefter.

Mange korrektioner.

På s. 32 er sidste linie af en optegnelse samt en hel optegnelse slettet med tætte blækløkker. Det samme gælder optegnelserne på s. 41, 44, det meste af s. 50, 51, 54, 70, 74 til øverst s. 75 (s. 42-43, 52-53, 66-69 og 72-73 mangler i ms.).

(Pap. III A 197-209 + IV A 1-193 + V A 1-99 + VI A 1-141

1.1 + VII 1 A 1-96)

Journalen skrevet bagfra.

1.2 Bladene er på højresiderne folieret 1-[6]. Af bl. 3 har den nederste del været klippet af, men er siden limet sammen med bladet, dog mangler et lille stykke.

Bladene er foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten margin. Bl. [1v], [3v]-[5v] er ubeskrevet.

Overskrift på bl. 1r: »**Disjecta Membra**«. Ovenover står: »1842. Mai.«

På bl. [2v] er skrevet en tilføjelse til teksten på bl. 3r.

Håndskriften er omhyggelig og let læselig.

Få korrektioner.

(Pap. III A 227-241) (L-fort. + B-fort. 368; KA, A pk. 4;

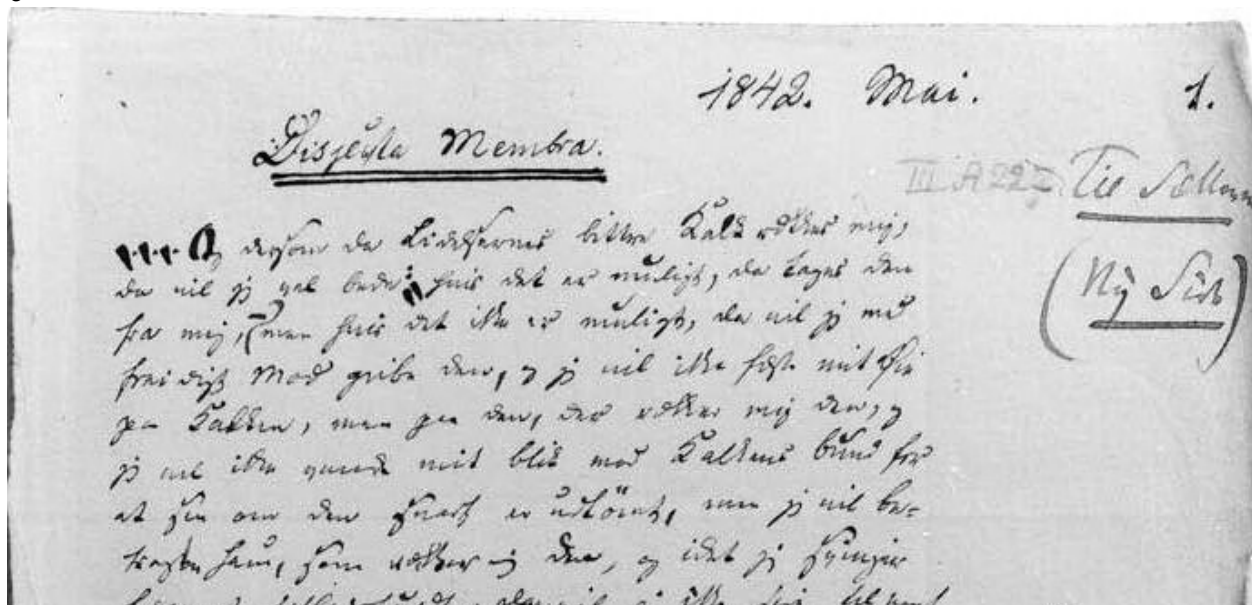
1.2 Pap. III A 197-209 + 227-241 + IV A 1-193 + V A 1-99 + VI A 1-141 + VII 1 A 1-96)

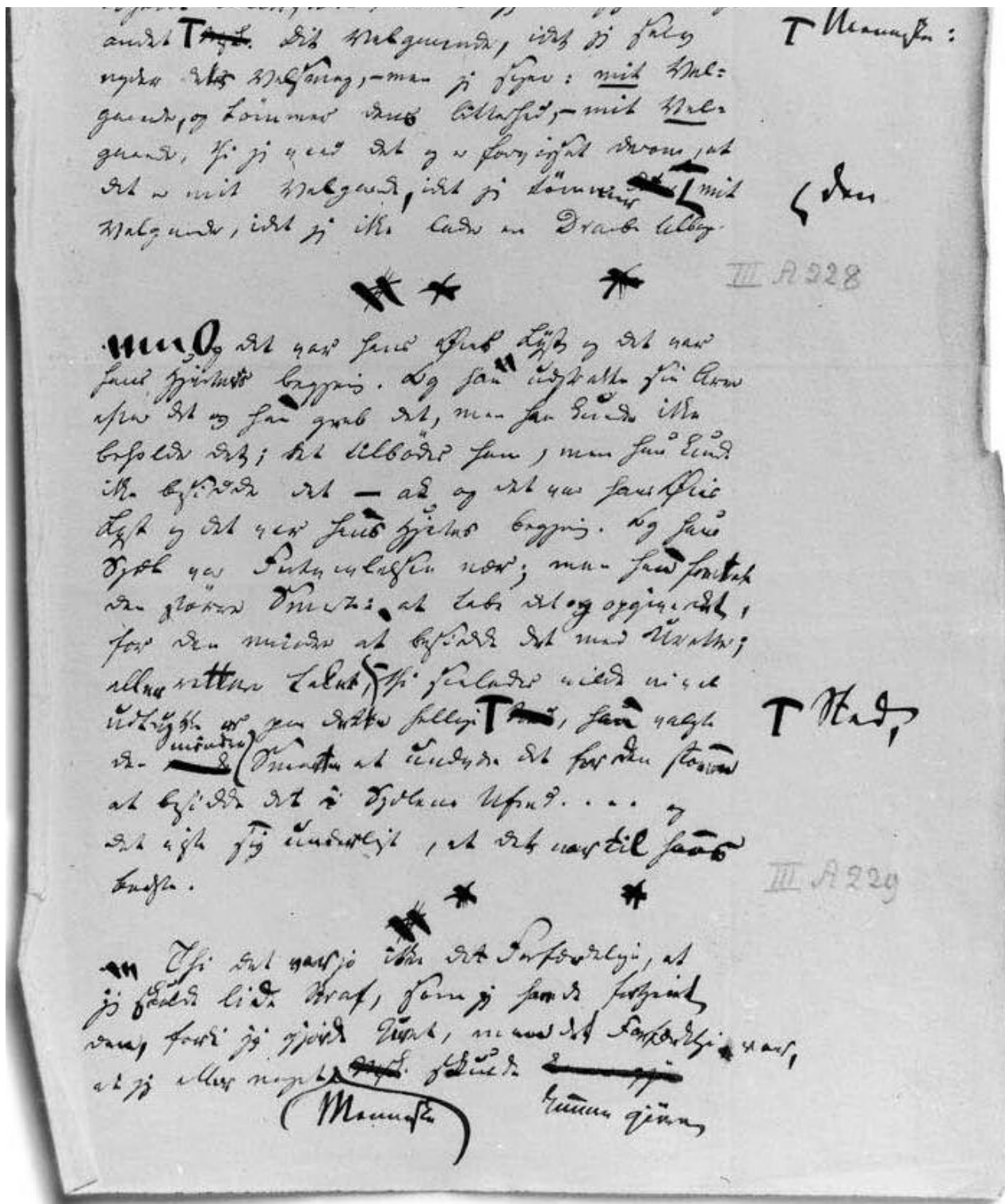
1

2. Datering og kronologi

Kun ti af journalens 517 optegnelser er dateret.*

Journalen bagfra består af 13 optegnelser, JJ:505-517, der indledes med datoen »1842. Mai« (se illustration 6

6. Journalen JJ, bl. 1r bagfra. Både forfra og bagfra er journalen dateret maj 1842
). Resten af disse optegnelser er udateret, men da der i notesbog 13, mærket »Philosophica«, findes en optegnelse fra dec. 1842 med en henvisning til JJ:511, må samtlige optegnelser bagfra være skrevet inden denne dato.

Den første optegnelse forfra er dateret maj 1842, mens den sidste daterede optegnelse, JJ:419, er fra feb. 1846. De følgende optegnelser, JJ:420-504, er ikke dateret. Det er dog muligt ved hjælp af referencer til aviser, tidsskrifter og bøger at tidsfæste disse optegnelser nærmere. I JJ:435 findes en henvisning til Corsaren nr. 285, som udkom 6. marts 1846, og i JJ:444 er der en henvisning til Adresseavisen nr. 72, der udkom 26. marts 1846. Videre henvises der i JJ:462 til Kjøbenhavnsposten nr. 122, som udkom 30. maj 1846. I JJ:499 spilles der på en formulering af Adolph Peter Adler, der stammer fra hans Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende, ktl. U 10. Denne bog købte SK 25. aug. 1846 if. en boghandlerregning fra Reitzel.* I JJ:502 omtales evangeliet til 13. søndag efter trinitatis, der i 1846 faldt den 6. sept. Den næstsidste optegnelse, JJ:503, er formentlig fra slutningen af sept. 1846. Heri omtaler SK »et Kunstcabinet udenfor Vesterport«, hvor der bl.a. »forevises (...) den ny Lykke-Stjerne«. Kunstkabinetets nye stykker, herunder »Lykkestjernen«, blev annonceret i Flyveposten nr. 224, der udkom 26. sept., og SKs omtale synes at

forudsætte, at han selv har været ude at høre kunstkabinetets opråber.

Alt tyder således på, at SK har skrevet i JJ indtil omkring slutningen af sept. 1846, selv om han 9. marts 1846 påbegynder journalen NB. Sideløbende med JJ har SK desuden benyttet notesbog 13, der er skrevet i tidsrummet 2. dec. 1842 til marts 1846.

De udaterede optegnelser kan i flere tilfælde og med vekslende præcision tidsfæstes; af disse skal nogle i det følgende omtales.

I perioden maj til 20. nov. 1842 har SK kun skrevet 12 optegnelser. Dette skyldes formentlig, at han samtidig skrev *Enten - Eller*.*

I JJ:51 beskæftiger SK sig med Trendelenburg,* og det fremgår af en boghandlerregning, at han 13. feb. 1843 har købt dennes *Elementa logices Aristotelicae*, Berlin 1842, ktl. 844.* I JJ:53 og 54 reflekterer SK over *Enten - Eller* som et afsluttet værk, og da bogen udkom 20. feb., må disse optegnelser være nedskrevet omkring dette tidspunkt.

SK nævner i JJ:88 *Adresseavisen* fra »Idag«, der indeholder en annoncering af salg af »16 Alen svært sort Silketøi«. Denne annonce stod i *Adresseavisen* nr. 85, som udkom 10. april 1843. JJ:93 omhandler SKs forsøg på at forandre »Hiintlille Forord til 'de to Prædikener'« hos sætteren. Det drejer sig om forordet til *To opbyggelige Taler* 1843, et manuskript, SK formentlig har afleveret til sætteren i første halvdel af april.* I JJ:107 omtaler SK sit møde med Regine til aftensang i Frue Kirke påskedag; i 1843 faldt påskedag den 16. april. Og da JJ:109 er dateret i Berlin 10. maj 1843, og JJ:115 er dateret 17. maj, må optegnelserne JJ:88-115 altså være skrevet mellem 10. april og 17. maj 1843.

JJ:144 er formentlig fra aug. 1843. Herefter er der tilsyneladende et mindre fald i frekvensen af optegnelser. I JJ:156 omtales »det Anlæg i 'Gjentagelsen'«, hvilket synes at forudsætte, at dette værk er færdigskrevet. *Gjentagelsen, Frygt og Bæven* samt *Tre opbyggelige Taler* udkom alle 16. okt. 1843, og arbejdet med disse kan forklare, at kun 12 optegnelser er nedfældet mellem aug. og okt. Denne frekvens fortsætter åbenbart året ud, da JJ:171 formentlig er skrevet omkring årsskiftet 184³/₄; heri besværer SK sig nemlig over de såkaldte »Nytaarsgratulationer«.

JJ:195 er SKs reaktion på en anmeldelse af *Frygt og Bæven* i *Theologisk Tidsskrift*, udg. af C.E. Scharling og C.T. Engelstoft, der i *Berlingske Tidende* nr. 58, 1. marts 1844, omtales som udkommet »i disse Dage«.

Et par optegnelser kan henregnes til første halvdel af juni 1844. JJ:215 er en kort refleksion over Nikodemus, der omtales i evangeliet til trinitatis søndag, som i 1844 faldt den 2. juni.

JJ:227 synes at være skrevet omkring udgivelsen af *Begrebet Angest*; den lyder:

Den Skizze jeg har henkastet i »Begrebet Angest« af en lagttager vil formodl. forstyrre Een og Anden. Imidlertid hører den dog med, og er ligesom et Vandmærke i Arbejdet. Jeg staaer overhovedet altid i digterisk Forhold til mine Arbejder, derfor er jeg pseudonym. Paa samme Tid som Bogen udvikler Noget, bliver den tilsvarende Individualitet tegnet af. Vigilius Hauf. tegner nu flere af; men tillige har jeg henkastet en Skizze af ham i Bogen.

Manuskriptet til *Begrebet Angest* blev indleveret 18. maj, var færdig fra trykkeriet 11. juni og udkom 17. juni 1844.*

JJ:236 udgør en »strøgen Passus« fra den anden tale, »Pælen i Kjødet«, i *Fire opbyggelige Taler* 1844. Disse taler udkom 31. aug. 1844 og er formentlig udarbejdet fra midten af juni til begyndelsen af august.* Hvis JJ:236 antages at være skrevet af i journalen i sidste fase af arbejdet, kan den dateres til begyndelsen af aug. 1844. I JJ:254.a henviser SK til *Politivennen* nr. 1494, der udkom 16. aug. 1844. Der er dermed en markant øget frekvens af optegnelser i aug. 1844, hvilket kan hænge sammen med, at SKs produktivitet efter arbejdet med *Fire opbyggelige Taler* falder, og at han derfor tyer til journalen i et større omfang end normalt.

JJ:288 er formentlig fra årsskiftet 1844/45. Heri nævner SK sin læsning af Aristoteles' *De anima*, udg. af F. A. Trendelenburg, Jena 1833, ktl. 1079, som han if. en boghandlerregning erhvervede 18. dec. 1844.* Og JJ:301 er formentlig fra slutningen af jan. 1845. Det er en »Mod-Parabel til den om Sædearterne«, der spiller på evangelieteksten til søndag sexagesima, som i 1845 faldt den 26. jan.

JJ:311 har overskriften »Af et muligt Forord til mine Leilighedstaler«, hvilket refererer til *Tre Taler ved tænkte Leiligheder*, der formentlig blev indleveret til trykkeriet i begyndelsen af april, i al fald var bogen færdigtrykt den 25. og udkom den 29. april 1845.* JJ:325 og 326 er overvejelser, som SK formentlig har nedskrevet efter udgivelsen af *Stadier paa Livets Vei* 30. april 1845, hvilket også passer med, at JJ:327 er dateret 14. maj, hvor SK ankommer til Berlin.

JJ:354 er dateret 10. juni 1845, mens der til de følgende optegnelser kun er få og vage holdepunkter. Nævnes kan JJ:368, der omtaler en afhandling af »Mag. Hagen«. Denne afhandling blev averteret som udkommet i *Adresseavisen* nr. 161, 12. juli 1845.

Endelig er en gruppe optegnelser affattet i forbindelse med færdiggørelsen og udgivelsen af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*. Bogen var færdig fra trykkeriet 20. feb. og udkom 27. feb. 1846. JJ:411 har overskriften »*Afsluttende eenfoldigt Efterskrift*«, en titel, som først i renskriften blev rettet til 'uvidenskabelig'. Denne og de følgende optegnelser må derfor være skrevet i korrekturfasen, hvilket også stemmer med, at JJ:415, i hvilken »*Correkturen*« nævnes, er dateret 7. feb. 1846.

Sammenfattende kan siges, at journalen JJ forfra er skrevet fra maj 1842 til sept. 1846, og at den bagfra ligeledes er påbegyndt i maj 1842 og synes at være færdigskrevet senest i dec. 1842. Der er ingen kronologiske brud i journalen, men som nævnt varierer frekvensen af optegnelserne alt efter omfanget af SKs arbejde med de udgivne skrifter.

3. Indhold

Det er formentlig kort efter ibrugtagningen af journalen JJ, at SK begynder at mærke sine journaler med bogstaver AA, BB, CC osv. I journalerne DD og EE findes henvisninger, der viser, at mærkningssystemet endnu ikke er i brug. SK henviser i DD:61, der er dateret 29. sept. 1837, til AA:26 med følgende ordlyd: »cfr den anden Bog N° 2«, og i EE:151.a, der tidligst er skrevet 30. juli 1839, findes en henvisning til DD:176.a med ordlyden: »(...) i en af mine andre Bøger«. Men på en af de første sider i notesbog 13, *Philosophica*-bindet, som SK if. dateringen på omslaget tog i brug 2. dec. 1842, findes en henvisning til journalen JJ: »Dette er mig af Vigtighed for min Theorie af Angst. cfr. JJ. bagfra p. 3«. Henvisningen er næppe skrevet mange dage efter den 2. dec. og viser, at mærkningssystemet var i brug på dette tidspunkt.

Journalen JJ består som nævnt af i alt 517 optegnelser, heraf 504 skrevet forfra og 13 bagfra. De mange optegnelser berører et bredt og varieret stofområde, der ikke lader sig bringe på en enkelt formel. Journalen er imidlertid bemærkelsesværdig ved den måde, hvorpå SK anvender den.

Journalen indeholder omkring 100 optegnelser med stof, som SK har anvendt i forbindelse med de bøger, han udgav i det tidsrum, journalen dækker, dvs. fra maj 1842 til sept. 1846; såvel de bøger, han udgav under pseudonym, som de skrifter, han udgav i eget navn. Det gælder de pseudonyme skrifter *Enten - Eller* (1843), *Gjentagelsen* (1843), *Frygt og Bæven* (1843), *Philosophiske Smuler* (1844), *Forord* (1844), *Begrebet Angst* (1844), *Stadier paa Livets Vei* (1845) og *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846). Desuden er der referencer til flere af de skrifter, som SK udgav i eget navn; det drejer sig om *To opbyggelige Taler* (1843), *Tre opbyggelige Taler* (1843), *To opbyggelige Taler* (1844), *Tre opbyggelige Taler* (1844), *Fire opbyggelige Taler* (1844), *Tre Taler ved tænkte Leiligheder* (1845) og *En literair Anmeldelse* (1846).^{*} Der er ikke kun tale om, at SK anvender optegnelser fra journalen i sine skrifter. Allerede udarbejdede partier i kladder og renskrifter, der bortredigeres i det endelige manuskript, afskrives i flere tilfælde i journalen.

Optegnelserne JJ:506, den anden optegnelse i journalen skrevet bagfra, der er et kort udkast til en bøn, og JJ:6, der handler om de vilde folk, som slår deres forældre ihjel, benyttes begge i »Ligevægten mellem det Æsthetiske og Ethiske i Personlighedens Udarbeidelse« i anden del af *Enten - Eller*.^{*} I JJ:6 skriver SK bl.a.:

Det gjælder dog bestandig om, ikke at lade sig forstyrre af det Udvortes. Naar man saaledes for at modbevise den Sætning, at der er noget absolut moralsk til, har beraabt sig paa det Modsigende i Skik og Brug, har anført saa himmelraabende Exempler som det, at de Vilde slaae deres Forældre ihjel, saa har man forseet sig paa det Udvortes.

SKs beskrivelse i JJ:109 af sin strabadserende rejse og ankomst til Berlin i maj 1843 rummer flere af de momenter, som udgør rammen i første del af *Gjentagelsen*. I JJ:125 citeres to vers af Schack Staffeldts digt »Elskovsbaalet«, der indgår i det unge menneskes første brev til Constantin Constantius i bogens anden del.^{*}

I den lange optegnelse JJ:87 med overskriften »Anlæg« gennemskriver SK den forestilling, at Abraham gjorde sig til afgudsdyrker og menneskeæder for ikke at berøve Isak troen på Gud. Denne optegnelse indgår med enkelte variationer som »Stemning I« i *Frygt og Bæven*.^{*} Det indledende motto stammer fra Hamanns genfortælling af historien om Tarquinius Superbus' ordløse kommunikation med sønnen, som SK refererer i JJ:129. JJ:133 er et kasseret motto fra manuskriptet til *Frygt og Bæven*.

Til *Philosophiske Smuler* findes omtrent en halv snes optegnelser i JJ, der på forskellige måder danner

forlæg for dele af værket. JJ:185 handler om vanskeligheden ved at forstå inkarnationen, en vanskelighed SK eksemplificerer ved et billede af en fyrstes forhold til en simpel bondepige. Optegnelsen finder i stærkt elaboreret form vej til andet kapitel, »Guden som Lærer og Frelser (Et digterisk Forsøg)«, i *Philosophiske Smuler*.^{*} For to optegnelser vedkommende er bevægelsen også gået den modsatte vej, fra manuskript til journal, nemlig JJ:201 og 202, som SK afskriver fra kladden til dette stykke, sandsynligvis for at bevare den polemiske tone, som han fandt upassende for *Philosophiske Smuler*. SK modstiller i JJ:201 den antikke og den kristne verdens bevidsthedsmæssige forudsætninger, og JJ:202 omhandler det latterlige i at ville bevise Guds eksistens.

I notesbog 13 findes tre henvisninger til journalen JJ; de lyder: »Dette er mig af Vigtighed for min Theorie af Angst. cfr. JJ. bagfra p. 3« (c: JJ:511), »NB I Bogen 'JJ' findes nogle enkelte Bemærkninger p. 18; 23 og 24; 28« (c: JJ:55-58, 72-73, 74 og 82-84) og »cfr Journalen J.J. p. 274, 276, 278, 280« (c: JJ:437, 439, 442 og 443).^{*} Den anden af de tre nævnte henvisninger i notesbog 13 optræder i forbindelse med en optegnelse med overskriften »Det absolute Paradox«. Denne optegnelse finder senere anvendelse som overskrift og tema i tredje kapitel, »Det absolute Paradox (En metaphysisk Grille)«, i *Philosophiske Smuler*.^{*}

I JJ:511 berøres de to begreber angst og arvesynd, der senere kommer til at udgøre omdrejningspunktet i *Begrebet Angest*. De to tilhørende marginaloptegnelser omhandler hhv. kvindens angst og et citat af Hamann, som også indarbejdes i *Begrebet Angest*.^{*} I vokalisationshæftet mærket »Vocalisationer til Om Begrebet Angest«, som SK udarbejdede under redigeringen og renskrivningen af *Begrebet Angest* i april-maj 1844, findes en henvisning til journalen JJ, s. 62. Det drejer sig om JJ:128 med overskriften »Eksempel på Dialektik i Retning af Skyld og Uskyld«. Denne optegnelse danner sammen med et stykke fra kladdehæfte 5 baggrund for en passage i afsnittet »A. Følgen af Generations-Forholdet« i bogens andet kapitel.^{*}

I *Forord* anvender SK to optegnelser fra journalen JJ. Forord nr. VIII er udformet som et filosofisk tidsskrift, en idé, der nævnes i JJ:14, og som behandler Descartes' meditationer.^{*} Mottoet, som indleder dette forord, er hentet fra JJ:40.^{*} I JJ:289 henviser SK til *Forord* som model for en lille polemisk pjeces med titlen »Forskrifter, eller Prøver paa forskjellig Skrift«, som han kunne tænke sig at udgive. Pjecen forblev en idé.

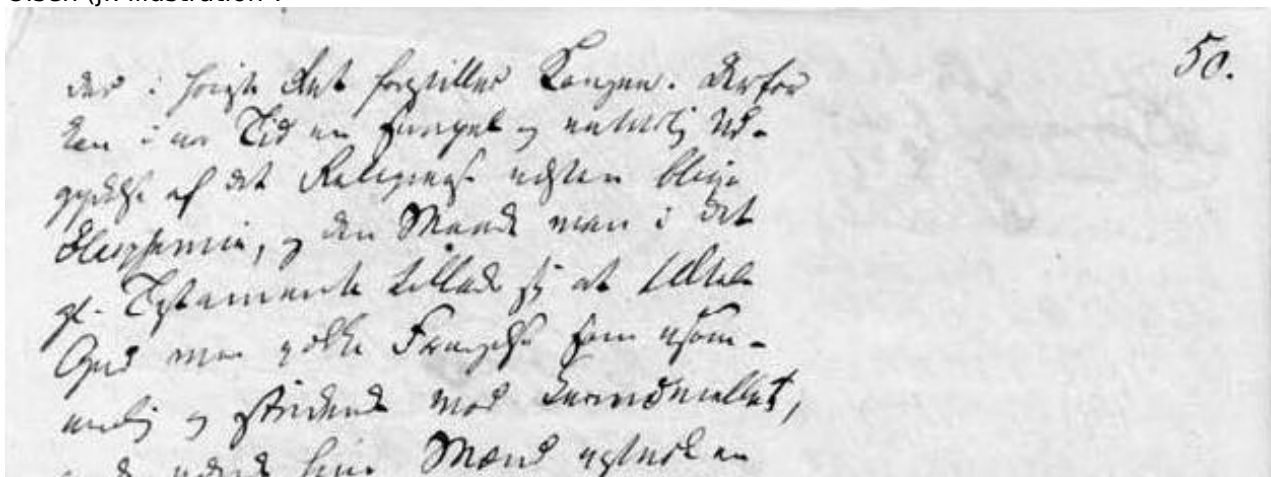
Journalen JJ indeholder mere end 50 optegnelser, der direkte eller indirekte kan forbindes med tilblivelsen af *Stadier paa Livets Vej*. Direkte ved, at temaer og motiver anvendes i skriftet, indirekte ved, at journalen kaster lys over tidspunkterne for tilblivelsen af skriftets forskellige dele. JJ:259, som handler om en ung mor, der ikke lader sin kirkegang forstyrre af sin lille søn, indgår i »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«.^{*}

Modehandleren var ikke en del af persongalleriet i det første udkast til »'In vino veritas'«. De første ideer til denne figur udkastede SK allerede i optegnelsen JJ:142 fra 1843 og i de fire tilhørende marginaloptegnelser JJ:142.a-d, og ud fra disse optegnelser indarbejdes Modehandleren i »'In vino veritas'«. Begyndelsen af JJ:142 lyder:

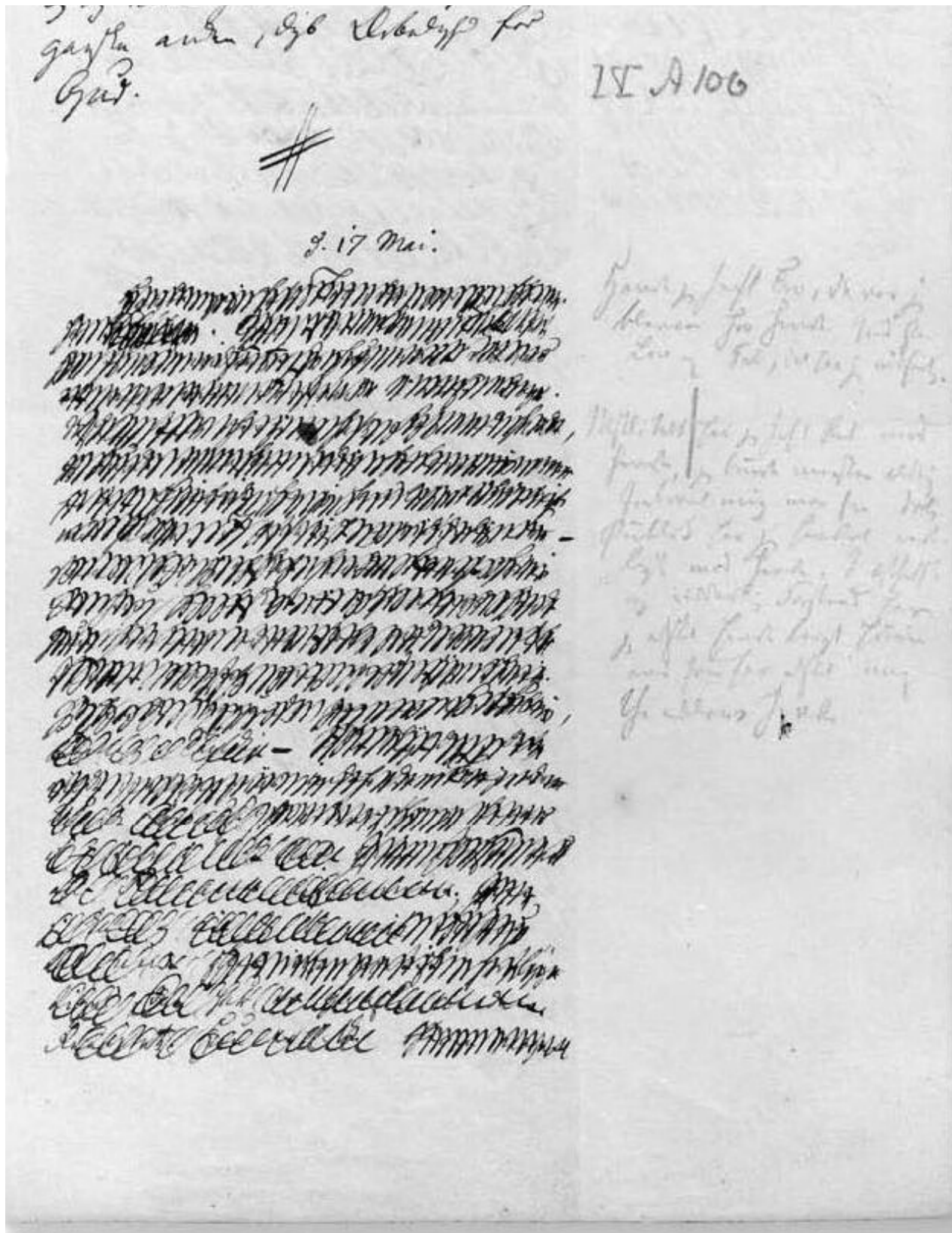
Det kunde blive en god dramatisk Figur: en dyb humoristisk Natur, der havde etableret sig som Modehandler, og anvendte Alt, Indflydelse, Pengemidler for at gjøre Fruentimmerne latterlige, medens han i Forhold til dem var saa insinuant som mulig, bedaarede dem ved sin Smiger og Tale, ikke fordi han attraaede nogen Gunst (dertil var han meget for aandelig) men for at bringe dem til at klæde sig saa latterligt som muligt (...)

Journalen tjener her som en slags kladde, hvori SK udarbejder sin figur, for senere at bruge den i *Stadier paa Livets Vej*.

JJ:245 blev i første omgang indarbejdet i »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«, men blev bortredigeret og siden indarbejdet i »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«.^{*} Første gang, denne titel nævnes, er i JJ:115, som SK skriver under sit andet ophold i Berlin i foråret 1843; optegnelsen handler bl.a. om Regine Olsen (jf. illustration 7)

7. Journalen JJ, s. 50. SK har omhyggeligt slettet begyndelsen af JJ:115 med sirlige blækløkker). »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'« består af en række midnats- og morgenstykker, der afbrydes af i alt seks indskudsstykker. Forlægget for alle seks indskudsstykker findes i journalen JJ: det første i JJ:226, det andet i JJ:118 og 118.a, det tredje i JJ:121, det fjerde i JJ:76, det femte i JJ:56 og det sjette i JJ:126.

Den modsatte bevægelse, fra manuskriptet til journalen, kan også iagttages i forbindelse med tilblivelsen af *Stadier paa Livets Vei*. Da SK i nov. 1844 var færdig med at renskrive »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«, afskrev han et stykke af kladden i journalen; det er optegnelsen JJ:283 med overskriften »Replik af en Individualitet«. Optegnelsen er omgivet af citationstegn, og SK tilføjer i JJ:283.a: »Egentlig bestemt for Assessoren i 'Vrangen og Retten'«. På dette tidspunkt, under arbejdet med »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser« og »'In vino veritas'«, var det endnu SKs plan at udgive de to tekster sammen under titlen »Vrangen og Retten«.

Mod slutningen af journalen findes seks optegnelser, JJ:411-412, 414, 430, 435 og 439, der alle vedrører *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* fra 1846. De to førstnævnte er formentligt skrevet, før SK indleverede manuskriptet til trykkeriet. JJ:411, med overskriften »*Afsluttende eenfoldigt Efterskrift*«, indgår i den pseudonyme forfatter Johannes Climacus' erklæring til læseren med titlen »Tillæg. Forstaaelsen med Læseren«. SK skriver bl.a. i JJ:411:

Meningen af den sidste Passus i Forordet (ell. om den kommer til at staae i Bagordet): »Thi at jeg selv skal sige det: jeg er intet Mindre end en Satans Karl« o: s: v:

Som det fremgår, er SK endnu ikke på det rene med, hvor i værket han skal placere denne passage. Desuden tyder optegnelsen på, at han havde journalen i brug parallelt med arbejdet på *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*. JJ:414 og 435 rummer hans tanker om virkningen og modtagelsen af bogen, mens han i JJ:430 og 439 refererer andre emner, der optager ham, og som han sætter i forbindelse med dette skrift.

Det er ikke kun til de pseudonyme skrifter, at stof fra JJ anvendes som inspiration. Det samme gør sig gældende for de bøger, SK udgav i eget navn, inden for den periode, hvor journalen var i brug.

JJ:509, der er skrevet i journalen bagfra, indgår i talen »Troens Forventning« i *To opbyggelige Taler* 1843.*

I *Tre opbyggelige Taler* 1843 anvendes temaet fra JJ:15 i begyndelsen af den første tale. Optegnelsen lyder:

Solons Sætning, at Ingen tør prise sig lykkelig, saa længe han lever, indeholder en dyb Smerte over Livet; thi egl. vil det sige, at Ingen er lykkelig før i det Øieblik han har været det, og da er han jo paa en Maade ulykkelig, fordi han ved sin Lykke som noget Forbigangent.*

I *To opbyggelige Taler* 1844 bruger SK tre optegnelser fra journalen. JJ:189-190 indarbejdes i den første tale, »At bevare sin Sjel i Taalmodighed«,* mens JJ:174 finder plads i den afsluttende del af anden tale, »Taalmod i Forventning«.* I JJ:190 genoptager SK desuden temaet om lykken som det, der først kan erkendes, når det har været; samme tema, som findes i den første tale, »Kjerlighed skal skjule Synders Mangfoldighed«, i *Tre opbyggelige Taler* 1843.*

I JJ:192 diskuterer SK Spinozas indvendinger mod underet eller åbenbaringen. Optegnelsen indarbejdes i »Tænk paa din Skaber i din Ungdom«, som er den første tale i *Tre opbyggelige Taler* 1844.*

Kladden til »Pælen i Kjødet«, den anden tale i *Fire opbyggelige Taler* 1844, indeholder et forord, som SK alligevel ikke anvender, da det forekommer ham at være for humoristisk. Inden han sletter det i kladden, afskriver han passagen i journalen (JJ:236) med følgende kommentar: »En strøgen Passus i en opbyggelig Tale: om Pælen i Kjødet. For humoristisk«.

I juni 1844 udkaster SK i JJ de første ideer til at skrive lejlighedstaler; JJ:220 lyder:

Jeg kunde have Lyst til at skrive nogle »Brudetaler« i samme Stil som mine opbyggelige, saaledes at de Paagjældendes Forhold var reent digterisk anlagt.

SK kredser i JJ:232 og 255 atter om at skrive lejlighedstaler. Og mens han endnu i JJ:220 blot anfører muligheden, synes han senere, i JJ:255, at have besluttet sig; han skriver:

Jeg vil nu skrive Leilighedstaler, istedenfor opbyggelige Taler. Brudetaler og Skriftetaler, ell. Gravtaler.

Under udarbejdelsen af *Tre Taler ved tænkte Leiligheder* indarbejder SK to optegnelser fra JJ. Det drejer sig om JJ:291, der rummer hans tanker om en replik fra Lessings lystspil *Minna von Barnhelm, oder das Soldatenglück*; optegnelsen anvendes i begyndelsen af talen »Ved Anledningen af et Skriftemaal«,* Også JJ:218, der handler om, at det »naturlige Udgangspunkt for Guds frygt er *Forundring*«, danner baggrund for en passage i samme tale.*

I JJ:383 refererer SK en fortælling om to engelske lorder, der indgår et væddemål på 100 £ om, hvorvidt og hvornår en hjælpeløs rytter falder af sin løbske hest. Denne fortælling anvendes senere i slutningen af kapitlet med titlen »Nutiden« i *En literair Anmeldelse*, hvor den, som et billede på konflikten mellem handling og refleksion, fungerer som SKs beskrivelse af sin samtid.

Et andet væsentligt aspekt ved journalen, som bør omtales, er SKs refererende og kommenterende læsning af filosofisk litteratur. Den er omfattende og spredt, men særlig beskæftigelsen med Aristoteles, Leibniz, Spinoza, Tennemann, Jacobi og til dels Descartes og Hamann har sammenhængende karakter.*

Aristoteles' *Den nikomachæiske Ethik*, i *Die Ethik des Aristoteles*, oversat af C. Garve, Breslau 1798-1801, ktl. 1082-1083, nævnes første gang i JJ:12.a og igen i JJ:17 og JJ:21. Sideløbende, i JJ:20 og JJ:22, læser SK dennes *Politik*, i *Die Politik des Aristoteles*, oversat af C. Garve, Breslau 1799-1802, ktl. 1088-1089. I disse

optegnelser refererer SK primært Aristoteles for nogle digterisk brugbare motiver, således i JJ:21 om, hvorledes konger selv har været skyld i revolutioner. Anderledes inspirerende er hans senere læsning af Aristoteles' *De anima*, i *Aristotelis de anima libri tres*, udg. af F.A. Trendelenburg, Jena 1833, ktl. 1079, og hans *Retorik*, i *Aristotelis Rhetorik*, oversat af K.L. Roth, bd. 1-2, Stuttgart 1833, ktl. 1092.* I JJ:288 skriver han bl.a.:

Det er mig ganske underligt at læse 3 Bogs 3^d Capitel af Aristoteles de anima. For halvandet Aar siden begyndte jeg en lille Opsats: de omnibus dubitandum hvori jeg gjorde mit første Forsøg paa en lille speculativ Udvikling. Det bevægende Begreb, jeg brugte, var: Vildfarelse. Saaledes gjør Aristoteles det ogsaa.

Mellem JJ:23 og JJ:40 er SK hovedsagelig optaget af Leibniz' *Theodicee*, i *Leibnitii opera philosophica* bd. 1-2, udg. af J.E. Erdmann, Berlin 1840, ktl. 620 samt i *Theodicee, das ist, Versuch von der Güte Gottes, Freyheit des Menschen, und vom Ursprunge des Bösen*, udg. af J.C. Gottsched, Hannover og Leipzig 1763, ktl. 619; en beskæftigelse, der næsten udelukkende er refererende. Da han langt senere læser Spinozas *Ethik*, i *Benedicti de Spinoza opera philosophica omnia*, udg. af A.F. Gfrörer, Stuttgart 1830, ktl. 788, tager han i højere grad stilling til sin læsning. I JJ:443 skriver han:

Jeg har nu læst Spinozas Ethik igjennem. Besynderligt er det dog, at construere en Ethik paa et, vel rigtigt, men saa ubestemt Princip som det: suum esse conservare, og fastholde det i en saadan Tvetydighed, at det lige saa godt betyder det legemlige, Egoistiske, som den høieste Resignation i den intellectuelle Kjerlighed.

Men en Modsigelse er det dog vel, at afhandle, hvorledes, ved hvilke Midler man naaer Fuldkommenheden i at herske over Affekterne, Veien til denne Fuldkommenhed (cfr. p. 430 Slutning), og saa udgive det for en Immanents-Theorie; thi Vei er jo netop Teleologiens Dialektik. Jeg gaaer den og den Vei, gjør Det og Det – for at, men dette for at adskiller jo Veien og Maalet.*

SK læser også filosofihistoriske værker, hvoraf Tennemanns *Geschichte der Philosophie* bd. 1-11, Leipzig 1798-1819, ktl. 815-826, er den mest benyttede. Dette værk beskæftiger SK sig med mellem JJ:53 og JJ:86, altså i tidsrummet fra feb. til april 1843.

Endelig kan det nævnes, at SK i en række optegnelser mellem JJ:214 og JJ:233, dvs. i juni og juli 1844, refererer filosofen Jacobis værker, mens studiet af Descartes og Hamann, som antydnet, er mere spredt, om end tilbagevendende journalen igennem.

Ud over de nævnte karakteristika indeholder journalen en mangfoldighed af refleksioner, kommentarer og betragtninger over bl.a. SKs eget forfatterskab, politiske, samtidshistoriske og juridiske forhold, offentlige personer som Mynster, Heiberg, Grundtvig og Martensen, litterære og filosofiske skikkelser som Goethe og Hegel samt teaterillusioner og aldrig realiserede projekter. Bemærkes bør også SKs brug af sin læsning i aviser og tidsskrifter, herunder *Corsaren*, og af gadeudsagn, der alt sammen synes at indgå i SKs tankeverden på lige fod med de omfattende filosofiske og litterære studier. Journalens fysiske størrelse har desuden gjort det muligt for SK at tage den med sig. Således har han den med til Berlin i 1843 og 1845, jf. JJ:109 og JJ:327, og tilsyneladende også med i skoven, jf. JJ:91.

Endnu et aspekt ved journalen skal omtales, nemlig de optegnelser, der omhandler SKs forhold til sin forlovede Regine Olsen. De er ikke mange, men adskiller sig fra journalens øvrige optegnelser, dels ved deres længde, dels ved den omhyggelige sletning af dem. Det drejer sig om JJ:107, 115, 140 og 145, som hver fylder – eller har fyldt – mellem halvanden og fem sider i journalen.* SK er på et senere tidspunkt vendt tilbage til disse optegnelser og har slettet dem, enten ved at udrydde blade eller, hvor andre optegnelser på bladene skulle bevares, ved at slette teksten med sirlige blækløgner.* Det er muligt, især ved hjælp af lysmikroskopi, at læse de slettede linier, som gengives i SKS omgivet af diakritiske tegn, men hvad der har stået på de manglende blade, ved vi af gode grunde ikke. Begyndelsen af JJ:115 (se illustration 7) lyder:

Havde jeg haft Tro, da var jeg bleven hos Regine. Gud skee Lov og Tak det har jeg nu indset. Jeg har været nærvædet at miste min Forstand i disse Dage. Msklig talt har jeg haft Ret mod hende, jeg burde maaskee aldrig forlovet mig, men fra det Øieblik har jeg handlet ridderligt mod hende. I æsthetisk og ridderlig Forstand har jeg elsket hende langt høiere end hun har elsket mig; thi ellers havde hun hverken været stolt mod mig ell. senere ængstet mig med sit Skrig. Jeg har da begyndt paa en Fortælling, betitlet: Skyldig – Ikke Skyldig, det vilde naturligviis indeholde Ting, der kunde forbause Verden; thi jeg lever i mig selv i 1½ Aar mere Poesie end alle Romaner tilsammen; men jeg kan og vil dog ikke, mit Forhold til hende skal ikke poetisk forflygtiges, det har en ganske anden Realitet.

Journalen rummer andre optegnelser, fx JJ:120, 155, 279 og 370, hvor SK ligeledes refererer – direkte som indirekte – til Regine Olsen, men disse optegnelser er dels langt kortere, dels ikke slettet.

Vi kan nu opsummere: SK har brugt journalen JJ – med større og mindre intensitet – i en periode på knap

fire og et halvt år, fra maj 1842 til sept. 1846, og journalen har været med ham på rejser og ture rundt i omegnen. Optegnelsernes frekvens varierer med omfanget af arbejdet med de skrifter, som SK udgiver i samme periode. Journalens mange optegnelser afspejler et stort og uensartet stofområde, som ikke kan beskrives under ét; små korte notitser fra avislæsning står side om side med omfattende studier af filosofisk litteratur. Til gengæld kan journalen karakteriseres som et idékatalog eller en skitsebog, hvori SK nedfælder iagttagelser, tanker og situationer af enhver art, som han senere, når han skriver sine bøger, kan øse af. Journalens brug som idékatalog understreges af, at SK intet lader gå til spilde: formuleringer og passager, som han beslutter sig for ikke at medtage i de skrifter, der skal udgives, afskriver han omhyggeligt i journalen til evt. senere brug. Mærkningen af journalerne, der – som nævnt – først finder sted kort efter ibrugtagningen af JJ, understreger også journalens karakter af skitsebog. SK synes at have brug for et referencesystem i arbejdet med skrifterne – det får han med denne mærkning.